

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΤΟΥ ΛΟΥΚΑΡΕΩΣ

Ὑπὸ Κυρίλλου Μητροπολίτου Ρόδου

Ὁ Ἱερομάρτυς Πατριάρχης Κύριλλος ὁ Λούκαρις γεννήθηκε στὸ Χάνδακα (σημ. Ἡράκλειο) τῆς τότε ἐνετοκρατούμενης Κρήτης στὶς 13 Νοεμβρίου 1572 «ἐκ γονέων περιφανῶν ἐλευθέρων, ἐν τε τῇ Πολιτεία καὶ τῇ Ἐκκλησία περιβλέπτων»¹ καὶ κατὰ τὸ ἅγιο Βάπτισμα πῆρε τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος. Ὁ πατέρας του ἦταν Ἱερεὺς καὶ ὀνομαζόταν Στέφανος². Δάσκαλός του ὑπῆρξε ὁ λόγιος καὶ ἐνάρετος Ἱερομόναχος Μελέτιος ὁ Βλαστός³, κοντὰ στὸν ὁποῖο μαθήτευσαν καὶ ἄλλες ἐπιφανεῖς ἐκκλησιαστικὲς προσωπικότητες τῆς ἐποχῆς, ὅπως ὁ Ἅγιος Μελέτιος ὁ Πηγᾶς, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ ὁ Μελέτιος Συριῶγος.

Μετὰ τὴν ἐγκύκλια ἐκπαίδευση στὴν πατρίδα του ὁ Κύριλλος στάλθηκε τὸ 1584 ἀπὸ τοὺς γονεῖς του στὴν Βενετία γιὰ εὐρύτερη μόρφωση. Ἐκεῖ συνάντησε τὸν λόγιο κρητικὸ Ἱεράρχη Ἐπίσκοπο Κυθήρων Μάξιμο τὸν Μαργούνιο, ὁ ὁποῖος τὸν ἀνέλαβε κάτω ἀπὸ τὴν προστασία του καὶ ἐ χρημάτισε καθηγητῆς του. Ἀπὸ τὸν Μαργούνιο διδάχθηκε τὴν ἑλληνικὴ, ἰταλικὴ καὶ λατινικὴ γλῶσσα. Τὸ 1588 ἀναγκάστηκε νὰ ἐπιστρέψει στὴν Κρήτη, ἐξαιτίας τῶν οικονομικῶν προβλημάτων ποὺ ἀντιμετώπιζε ἡ οἰκογένειά του, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ ἓνα χρόνο, τὸ 1589, ἐπέστρεψε στὴν Ἰταλία γιὰ τὴν συμπλήρωση τῶν σπουδῶν του καὶ γράφτηκε στὸ περίφημο Παταβινὸ Πανεπιστήμιο, ὅπου διδάχθηκε φιλοσοφία καὶ θεολογία κοντὰ σὲ φημισμένους γιὰ τὴν σοφία τους δασκάλους, ὅπως τὸν Κρεμονῖνη, τὸν

Πικολομίνη και τὸν δεινὸ πολέμιο τῶν Ἰησουϊτῶν Παῦλο Σάρπη.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του, τὸ ἔτος 1592, ἐπέστρεψε στὴν Κρήτη καὶ ἐκάρη Μοναχὸς στὴν περιώνυμη Μονὴ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Ἀγκαράθου, ὅπου ἀργότερα ἠγουμένευσε ὁ κατὰ σάρκα ἀδελφὸς του Μάξιμος ὁ Λούκαρις. Στὴν Μονὴ τῆς μετανοίας του παρέμεινε ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα, γιὰ τὸ ἐπόμενο ἔτος τὸν κάλεσε στὴν Αἴγυπτο ὁ συγγενὴς του Ἅγιος Μελέτιος ὁ Πηγᾶς, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, γιὰ νὰ διακονήσῃ κοντὰ του τὸν Θρόνο τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου. Τὸ ἴδιο ἔτος χειροτονήθηκε Διάκονος καὶ Πρεσβύτερος ἀπὸ τὸν Μελέτιο, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀποθέσει στὸ νεαρὸ κληρικὸ πολλές καὶ χρηστὲς ἐλπίδες⁴.

Τὸ 1593 ὁ Μελέτιος συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Πρωτοσύγκελλο τοῦ Κύριλλο τὸν Λούκαρι, ὕστερα ἀπὸ πρόσκληση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἱερεμία τοῦ Β', βρέθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ τὴν ἐπίλυση διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Κατὰ τὴν διάρκειά της παραμονῆς του στὴν Βασιλεύουσα πληροφορήθηκε τὴν προσηλυτιστικὴ δραστηριότητα τῶν Λατίνων στὴ Ρωσία καὶ τὴν Πολωνία⁵, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας οἱ Ὀρθόδοξοι ὑπέφεραν τὰ πάνδεινα καὶ κινδύνευαν μὲ ἀφανισμό. Ὁ Μελέτιος σκέφτηκε νὰ μεταβεῖ ἐκεῖ αὐτοπροσώπως γιὰ νὰ στηρίξει τοὺς Ὀρθοδόξους, ἀλλὰ μὴ ἔχοντας τὴν δυνατότητα ἔστειλε ὡς Πατριαρχικὸ Ἐξάρχο τὸν Πρωτοσύγκελλο τοῦ Κύριλλο. Ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Β' ἔστειλε ὡς δικό του Πατριαρχικὸ Ἐξάρχο τὸν συγγενῆ του Ἀρχιμανδρίτη Νικηφόρο Παράσχη τὸν Καντακουζηνό.

Ὁ Κύριλλος ὑπακούοντας σὸν Πατριάρχη Μελέτιο καὶ τὴν ἐντολὴ τῆς Ἐκκλησίας ἔφτασε στὴν Πολωνία καὶ ἐργάστηκε κατ' ἀρχὰς ὡς Διευθυντὴς Σχολῆς στὴ Βίλνα, πόλη ὅπου ἴδρυσε τυπογραφεῖο γιὰ τὴν ἔκδοση Ὁρθοδόξων βιβλίων καὶ ἐντύπων μὲ σκοπὸ τὴν κατήχηση καὶ ἐνημέρωση τοῦ λαοῦ. Στὶς ἀρχὲς Ὀκτωβρίου τοῦ 1596 πῆρε ἐπιστολὴ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Δούπνας, στὴν ὁποία περιγραφόταν ἡ ζοφερὴ κατάσταση καὶ οἱ ταραχὲς ποὺ εἶχαν προκαλέσει ἐκεῖ οἱ Οὐνίτες, καὶ ἀποφάσισε μαζί μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Νικηφόρο νὰ συμμετάσχει στὴν Σύνοδο τῆς Βρέσδης. Ἡ Σύνοδος διαιρέθηκε ὅταν οἱ Ὁρθόδοξοι ἀποχώρησαν καὶ συγκρότησαν δική τους Σύνοδο, ἡ ὁποία κατεδίκασε τὴν Οὐνία καὶ τοὺς Οὐνίτες. Ὁ βασιλεὺς ὅμως τῆς Πολωνίας Σιγισμοῦνδος ἐπικύρωσε τὶς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τῶν Οὐνιτῶν καὶ ἐξαπέλυσε διωγμὸ ἐναντίον τῶν Ὁρθοδόξων. Ὁ Νικηφόρος συνελήφθη ὡς δῆθεν κατάσκοπος τῶν Τούρκων καὶ φυλακίστηκε στὸ φρούριο τοῦ Μαριενβούργου, ὅπου πέθανε ἀπὸ ἀσιτία. Ὁ Κύριλλος κατόρθωσε νὰ διαφύγει τὴν σύλληψη, ἀναχώρησε ἀπὸ τὴν Πολωνία καὶ μετὰ ἀπὸ ἓνα μικρὸ διάστημα παραμονῆς στὴ Λεοντόπολη ἐπέστρεψε στὴν Ἀλεξάνδρεια.

Τὸ 1559 ὡς «Μέγας Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Ἐξάρχος» ἀπεστάλη καὶ πάλι ἀπὸ τὸν Μελέτιο Πηγᾶ, τότε Ἐπιτηρητὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, στὴν Πολωνία γιὰ νὰ μεταφέρει ἀπαντητικὰ γράμματα στὸ βασιλεῖο Σιγισμοῦνδο, ὁ ὁποῖος εἶχε προτείνει σὸν Μελέτιο τὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν. Παράλληλα εἶχε τὴν ἐντολὴ νὰ περάσει ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ τὴν Χίο γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν προπαγάνδα τῶν Ἰησοῦιτῶν. Ἀπὸ τὴν Πολωνία, ὅταν ἔφερε σὲ πέρας τὴν ἀποστολή του, ἀναχώρησε γιὰ τὶς Παραδουνάβιες χῶρες (1601) γιὰ νὰ στηρίξει καὶ ἐκεῖ τὴν Ὁρθοδοξία. Ἐνῶ

βρισκόταν στο Ίάσιο έλαβε έπιστολή του Μελετίου, με την όποια εκείνος τον καλούσε να επανέλθει έπειγόντως στην Άλεξάνδρεια για να του αφήσει τις τελευταίες ύποθήκες και να του παραδώσει τον Θρόνο. Ο Κύριλλος έφτασε στην Άλεξάνδρεια δύο ήμέρες πριν την κοίμηση του Μελετίου, ή όποια συνέβη στις 13 Σεπτεμβρίου 1601.

Μετά την κοίμηση του Μελετίου ό Κύριλλος έξελέγη Πάπας και Πατριάρχης Άλεξανδρείας σε ήλικία 29 έτων. Μόλις ανέβηκε στο Θρόνο συγκάλεσε τοπική Σύνοδο στο Κάϊρο και καταδίκασε τους Λατίνους, οι όποιοι είχαν προσεταιριστεί τους Κόπτες με σκοπό να καταστρέψουν το Όρθόδοξο Πατριαρχείο. Στις άρχές του 1605 έφτασε στην Κύπρο, ύστερα από πρόσκληση των Χριστιανών, για να βοηθήσει την τοπική Έκκλησία που σπαράσσονταν από έσωτερικές έριδες και μάχες, ύστερα από την καθαίρεση του Αρχιεπισκόπου Κύπρου Άθανασίου, και κατόρθωσε να ειρηνεύσει τα πράγματα. Το 1608 μετέβη στα Ιεροσόλυμα, για την χειροτονία του Ίεροσολύμων Θεοφάνους, και από κει στην Δαμασκό. Έπανήλθε στην Άλεξάνδρεια και επιδόθηκε με ζήλο στο κήρυγμα του θείου λόγου. Προχώρησε στην συντήρηση των Πατριαρχικών κτιρίων και Ναών και οικόδομησε νέους ένω παράλληλα φρόντισε να άπαλλάξει το Πατριαρχείο από τα χρέη του.

Το Φεβρουάριο του 1612, ένω βρισκόταν στην Κωνσταντινούπολη για την επίλυση διαφόρων έκκλησιαστικών ζητημάτων, έξελέγη «Έπιτηρητής» του Οίκουμενικού Πατριαρχείου, άλλα ό Μητροπολίτης Παλαιών Πατρών Τιμόθεος και άλλοι Άρχιερείς, έπειδή φοβήθηκαν για κάποιες άγνωστες αίτιες την άνάρρησή του στον Πατριαρχικό Θρόνο, έφατρίασαν έναντίον του και προκάλεσαν μεγάλη σύγχυση στην Έκκλησία⁶. Ο Κύριλλος

παραιτήθηκε, «τὰς συγκύσεις τὰς ψυχοβλαβεῖς ἀπεχθόμενος», ἀναχώρησε γιὰ τὸ Ἅγιο Ὄρος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ γιὰ τὴν Βλαχία, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοὺς τελευταίους μῆνες τοῦ 1615 διδάσκοντας τὸν λαὸ καὶ ἀγωνιζόμενος κατὰ τῆς λατινικῆς προπαγάνδας καὶ τῆς Οὐνίας.

Πρὶν τὴν ἀναχώρησή του ἀπὸ τὴν Βλαχία ἐξέδωκε ἐγκύκλιο (ὁ ἴδιος τὴν ὀνομάζει Τόμο) πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους, μὲ τὴν ὁποία καταδικάζει τὴν διδασκαλία τῶν Λατίνων, ἐλέγχει τοὺς λατινόφρονες Ἑλληνας τροφίμους τῆς Σχολῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τῆς Ρώμης καὶ συνιστᾷ τὴν ἀπαρασάλευτη ἐμμονὴ στὴν Ὀρθόδοξο πίστη ὡς τὸν μοναδικὸ τρόπο ἄμυνας κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς εὐσεβείας⁷.

Γιὰ νὰ διαφωτίσει τὸ Ὀρθόδοξο πλήρωμα συνέγραψε σὲ ἀπλῆ γλῶσσα δύο πραγματεῖες, μία κατὰ τῆς Ἀρχῆς, δηλαδή κατὰ τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα Ρώμης, καὶ μία ἄλλη σὲ μορφή διαλόγου μεταξὺ Φιλαλήθους καὶ Ζηλωτοῦ, μὲ τὴν ὁποία ἐξέθεσε τὶς σατανικὲς μεθόδους ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ Ἰησουῖτες γιὰ νὰ προσηλυτίσουν τοὺς Ὀρθοδόξους.

Φεύγοντας ἀπὸ τὴν Βλαχία ἐπισκέφτηκε τὸ Ἅγιο Ὄρος, καὶ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1615 ἐπέστρεψε στὴν Αἴγυπτο, ὅπου παρέμεινε, μέχρι τὴν ἐκλογή του στὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνο, ἀσχολούμενος μὲ τὸ κήρυγμα καὶ τὴν κατήχηση τοῦ λαοῦ, ἀφοῦ στὸ μεταξύ, χάρη σὶς ἄοκνες προσπάθειές του, εἶχαν ἐκλείψει τὰ μεγάλα προβλήματα ποὺ ταλαιπωροῦσαν τὸν Ἀλεξανδρινὸ Θρόνο, ὅπως ἐκεῖνο τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σιναίου Λαυρεντίου. Αὐτὴν τὴν περίοδο ἄρχισε νὰ ἀναπτύσει καὶ τὶς σχέσεις μὲ τοὺς Διαμαρτυρομένους, τοὺς ὁποίους ἔβλεπε ὡς φυσικοὺς συμμάχους του στὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Καθολικισμοῦ.

Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Τιμοθέου τοῦ Β' ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξέλεξε στὶς 4 Νοεμβρίου 1620 Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως τὸν «ἐπὶ ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ διαβόητον» Πατριάρχην τῆς Ἀλεξανδρείας Κύριλλον τὸν Λούκαρι. Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς τῆς ἐπίσημης ἐκκλησιαστικῆς Πράξεως ἀποτελεῖ τὴν ἀποτίμησιν τῆς προσωπικότητός του ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Ὡς Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἔγινε «διαβόητος ἐπὶ ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ». Ἡ δράση του δὲν περιορίστηκε μόνον στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ συμπεριέλαβε καὶ τὶς ὑπόλοιπες Ἐκκλησίες, ὅσες εἶχαν ἀνάγκη τῆς μέριμνας καὶ προστασίας του, καὶ ἀπέβη σωτήρια γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία.

Ὁ Κύριλλος ἀνέλαβε τὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνον σὲ χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους ὀργιάζε ἡ λατινικὴ προπαγάνδα καὶ ἰησουϊτικὰ σχολεῖα εἶχαν ἰδρυθεῖ σὲ ὅλη τὴν Ἀνατολή μὲ σκοπὸ νὰ προσηλυτίσουν σὸ λατινικὸ δόγμα τὸν Ὁρθόδοξο πληθυσμὸ. Προκάτοχοί του Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχες, ὅπως ὁ Νεόφυτος ὁ Β' καὶ ὁ Τιμόθεος ὁ Β', εἶχαν ὑπογράψει λατινικὴ ὁμολογία πίστεως καὶ εἶχαν ὑποσχεθεῖ τὴν ὑποταγὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας στὸν Πάπα. Τὸ νέο περιβάλλον δὲν ἦταν ἄγνωστο στὸν Κύριλλο οὔτε ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα οὔτε ὡς πρὸς τὰ ἐπίκαιρα ζητήματα.

Ἡ Ἀρχιερεῖς ποὺ τὸν ἐξέλεξαν γνώριζαν ὅτι θὰ κατεύθυνε σὲ νέα πορεία τὸ Πατριαρχεῖο καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα. Πράγματι μόλις ἀνέλαβε τὰ ἡνία ἐξαπέλυσε ἐγκύκλιο μὲ τὴν ὁποία προέτρεπε τοὺς Ὁρθόδοξους νὰ ἀποσπάσουν τὰ παιδιά τους ἀπὸ τὰ σχολεῖα τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἀπὸ τὶς πρῶτες πράξεις τοῦ Πατριάρχου ἦταν ἡ ἀγιοκατάταξη τοῦ Ὁσίου Γερασίμου τοῦ ἐν Κεφαλληνία, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1622. Οἱ ἐνέργειες αὐτὲς τοῦ Κυρίλλου σηματοδοτοῦσαν τὴν καλὴ

ἀπαρχή τῆς ποιμαντορίας του. Σκοπός του ὑπῆρξε ἡ καλλιέργεια τοῦ θρησκευτικοῦ φρονήματος καὶ ἡ ἀφύπνιση τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως τῶν πιστῶν γιὰ τὸν ὁποῖο ἀγωνίστηκε μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις καὶ τὰ μέσα ποὺ διέθετε.

Ἡ ὅλη δραστηριότητά του προκάλεσε τὴν ἔχθρα τῶν Λατίνων καὶ τῶν λατινοφρόνων Ἑλλήνων οἱ ὁποῖοι κήρυξαν ἐναντίον του τὸν πόλεμο μέχρι ἐξοντώσεως. Ἡ ῥωμαϊκὴ ἡγεσία ἀναδιοργάνωσε πάνω σὲ νέα βάση τὸν Σύλλογο περὶ διαδόσεως τῆς Πίστεως (Congregatio de Propaganda Fide) καὶ ἔστρεψε μὲ ἰδιαίτερη προσοχὴ τὸ βλέμμα τῆς σὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς καὶ εἰδικώτερα τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Κάλεσε στὴν ὑπηρεσία τοῦ Συλλόγου ὅλους τοὺς Ἑλληνες παλαιοὺς τροφίμους τοῦ Ἀθανασιανοῦ Κολλεγίου τῆς Ρώμης καὶ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς χειροτονοῦσε Ἐπισκόπους καὶ τοὺς ἔστειλε σὰ Ὁρθόδοξα ἐδάφη. Τὴν ἐποπτεία τῆς Προπαγάνδας τὴν εἶχε προσωπικὰ ὁ Πάπας Οὐρβανὸς ὁ Η'.

Ἡ Προπαγάνδα σὲ ἀλλεπάλληλες συνεδριάσεις ἀσχολήθηκε μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπισεῖ ὁ Πατριάρχης. Τὸ πρόγραμμα τῆς γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὸν θρόνο συνίστατο: α) Στὸ νὰ δυσφημιστεῖ στὸ λαὸ ὅτι εἶναι καλβινιστῆς καὶ ὅτι ἀγωνίζεται νὰ δηλητηριάσει τὴν Ἐκκλησία μὲ αἰρετικὰ δόγματα, β) νὰ παρουσιαστεῖ ὡς τέτοιος στὴν Ἱεραρχία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, γ) νὰ δοθεῖ ἡ ἐντολὴ στοὺς Πρεσβευτὲς τῶν Δυτικῶν κρατῶν στὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὶς κυβερνήσεις τους νὰ ὑποσκάψουν τὴν ὑπόληψή του, νὰ προετοιμάσουν καὶ νὰ ἐπιτύχουν τὴν πτώση του, καὶ, δ) νὰ παρέμβει σὶς κυβερνήσεις Βενετίας καὶ Ὁλλανδίας γιὰ νὰ τοῦ ἀρνηθοῦν ὁποιαδήποτε βοήθεια. Λίγο ἀργότερα ἡ ἄνθρωποι τῆς Προπαγάνδας ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες ἐμπόρους ποὺ

δραστηριοποιούνταν στις χώρες της Ευρώπης να αξιώσουν την απομάκρυνσή του από τον Θρόνο αν ήθελαν να συνεχίσουν τις δραστηριότητές τους και να αποφύγουν την κατάσχεση των εμπορευμάτων τους.

Έτσι, με κοινές ενέργειες των Ίησουϊτών και των πρεσβευτών Γαλλίας και Αυστρίας ο Κύριλλος απομακρύνθηκε από τον Θρόνο τον Άπρίλιο του 1623 με διαταγή του Μεγάλου Βεζύρη Μερρά Χουσεϊν πασά κατηγορούμενος ότι προετοίμαζε επανάσταση των έλληνικων νησιών. Στην αποδοχή των κατηγοριών συνετέλεσε και η καταβολή του ποσού των 40.000 ταλήρων στον Μέγα Βεζύρη. Ο Κύριλλος συνελήφθη και σιδηροδέσμιος έξορίστηκε στην Ρόδο ενώ Πατριάρχης διορίστηκε από την Ύψηλή Πύλη ο Μητροπολίτης Αμασείας Γρηγόριος, ο επικαλούμενος από τον λαό Στραβοαμασείας, ο οποίος ήταν τυφλό όργανο των Ίησουϊτών. Αντέδρασαν όμως οι Αρχιερείς, γιατί δεν θέλησαν να αποδεχθούν Πατριάρχη διορισμένο από την Ύψηλή Πύλη, και εξέλεξαν Πατριάρχη τον Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Άνθιμο.

Ο Πατριάρχης Άνθιμος μετά την ενθρόνισή του έστειλε στην Ρόδο δύο Αρχιερείς με σκοπό να πείσουν τον Κύριλλο να υποβάλλει κανονική παραίτηση και να αποσυρθεί στο Άγιο Όρος για να έφησυχάσει. Εκείνος όμως απέρριψε την πρόταση και τον Σεπτέμβριο του 1623, με διαταγή του Μεγάλου Βεζύρη, επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη, όπου έγινε θριαμβευτικά δεκτός από τον κλήρο και τον λαό. Πολλοί κατέφθαναν στον Γαλατά, όπου διέμενε, για να τον συναντήσουν και να πάρουν την εύλογία του, μεταξύ των οποίων και ο ίδιος ο Πατριάρχης Άνθιμος, ο οποίος υπέβαλλε την συγγνώμη του και εξέφρασε την πρόθεσή του να παραιτηθεί του Θρόνου.

Οἱ Ἀρχιερεῖς, οἱ πρόκριτοι καὶ ὁ λαὸς ζητοῦσαν ἐπίμονα τὴν ἐπάνοδο τοῦ Κυρίλλου στὸν Θρόνο. Ὁ Πατριάρχης Ἄνθιμος πιεζόμενος ἀπὸ τὴν κατάστασι πὺ ἐῖχε δημιουργηθεῖ ἀναγκάστηκε νὰ παραιτηθεῖ καὶ καὶ στὸν Θρόνο ἐπανῆλθε ὁ Κύριλλος στὶς 2 Ὀκτωβρίου 1623. Μάταια ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας δαπάνησε 10.000 σκούδα, ὅπως ὁ ἴδιος ἐβεβαίωσε, μάταια οἱ Ἰησουῖτες χρησιμοποίησαν κάθε μέσο γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐπάνοδό του. Ἡ ἀποκατάστασή του ἔγινε ἀφορμὴ γενικῆς χαρᾶς τῶν Ὀρθοδόξων, οἱ ὅποιοι στὸ πρόσωπό του ἔβλεπαν τὸν γνήσιο καὶ ἀληθινὸ ποιμένα καὶ Πατριάρχη τους.

Ὁ Κύριλλος, ἔχοντας τὴν καθολικὴ ἀποδοχὴ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, συνέχισε τὸ ἔργο του δίνοντας προτεραιότητα στὴν κατήχησι τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἴδρυσι σχολείων γιὰ νὰ μὴν ἀναγκάζονται οἱ Ὀρθόδοξοι νὰ στέλνουν τὰ παιδιά τους στὰ σχολεῖα τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἡ Λατίνοι βλέποντας νὰ ἀνακόπεται ἡ πρόοδος τους στὴν Ἀνατολὴ θέλησαν μὲ δόλο νὰ προσεταιριστοῦν τὸν Κύριλλο καὶ νὰ ἀποσπάσουν ἀπὸ αὐτὸν λατινικὴ ὁμολογία πίστεως. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ στάλθηκε ἀπὸ τὴν Προπαγάνδα στὴν Κωνσταντινούπολι ὁ ἐξωμότης Ἑλληνας Κανάκιος Ρώσσης συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν ἔκτακτο πρεσβευτὴ τῆς Ἰσπανίας Giovanni Battista Montalbano, ὁ ὅποιος εἶχε καὶ τὴν εἰδικὴ ἐντολὴ νὰ διαπραγματευτεῖ μὲ τὴν Ὑψηλὴ Πύλι συμφωνία πὺ στρεφόταν ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὀλλανδίας. Ἡ πρότασι τῆς Ρώμης ἦταν νὰ ὑπογράψει ὁ Κύριλλος ὁμολογία πίστεως μὲ τὴν ὁποῖα θὰ ἀποδεχόταν τοὺς ὅρους τῆς Συνόδου τῆς Φλωρεντίας καὶ θὰ καταδίκαζε τὸν Προτεσταντισμὸ. Ὡς ἀντάλλαγμα ὁ Πάπας ὑποσχόταν τὴν ὑποστήριξι τῶν κυβερνήσεων τῆς Δύσεως, τὴν καταβολὴ μεγάλων

χρηματικῶν ποσῶν καὶ τὴν ὑπαγωγή στὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνο ὄλων τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν Ἀνατολῆς.

Ὁ Κύριλλος ἄκουσε τὶς προτάσεις καὶ ἀπάντησε ἀρνητικά. Ἡ στάση του προκάλεσε τὴν ὀργή τῶν Λατίνων οἱ ὁποῖοι ἄρχισαν ἐκ νέου νὰ βυρσοδομοῦν ἐναντίον του. Δύο Ἰησουῖτες, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν στὴν Κωνσταντινούπολη μαζί με τὸν Ρώσση, ἄρχισαν νὰ κινοῦνται στοὺς κυβερνητικοὺς κύκλους καὶ νὰ διασπείρουν συκοφαντίες ἐναντίον τοῦ Πατριάρχου ὅτι δῆθεν βρισκόταν σὲ μυστικὴ συνεργασία με τοὺς Κοζάκους καὶ ὅτι ἐμπόδιζε τὴν ἐπιζητούμενη τότε συμμαχία μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἰσπανίας. Ὅταν ἀπέτυχε καὶ αὐτὴ ἡ προσπάθεια οἱ Ἰησουῖτες κατόρθωσαν μὲ διάφορα μέσα νὰ προσεταιριστοῦν μερικοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ νὰ τοὺς ἐξεγείρουν ἐναντίον τοῦ Πατριάρχου, οἱ ὁποῖοι ἔφτασαν στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἄρχισαν κρυφὰ νὰ συνεδριάζουν μὲ σκοπὸ τὴν καθαίρεσή του. Ὅταν ὁμως ὁ λαὸς πληροφορήθηκε αὐτὲς τὶς ἐνέργειες ξεσηκώθηκε ἐναντίον τους μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προκληθοῦν μεγάλες ταραχὲς, κατὰ τὶς ὁποῖες κινδύνευσε ἡ ζωὴ τοῦ Πατριάρχου. Ἡ ἐξέγερση τοῦ λαοῦ ματαίωσε τὶς ἐπιβουλές τῶν λατινοφρόνων Ἐπισκόπων, ὀργάνων τῶν Ἰησουϊτῶν, οἱ ὁποῖοι ὡς φατριαστὲς καθαιρέθηκαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

Ἄν καὶ οἱ ἀντιδράσεις δὲν σταμάτησαν ὁ Κύριλλος συνέχισε τὸ ἔργο του. Ἐνα ἀπὸ τὰ δραστήρια μέσα τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῶν Προτεσταντῶν στὴν προσπάθεια τους νὰ διαδώσουν τὶς καινοτομίες τους καὶ νὰ διεισδύσουν στὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἦταν ἡ διάδοση βιβλίων γραμμένων στὴν καθομιλουμένη. Ἀναφερόμενος στὴν τακτικὴ αὐτὴ τῶν Δυτικῶν ὁ Κύριλλος γράφει πρὸς τὸν Ἡγεμόνα τῆς Μόσχας Μιχαήλ: «Οἱ παπισταὶ καὶ οἱ προτεστάνται ἔχουσι τυπογραφεῖα καὶ τυπώνουσι καθ' ἑκάστην θεολογικὰ βιβλία

τῶν ἁγίων Πατέρων, ἀλλ' ἐν τοῖς βιβλίοις τούτοις ἐμβάλλουσι τὴν ἀσεβῆ αὐτῶν αἵρεσιν, διαστρέφοντες τοὺς ἁγίους καὶ θεοφόρους Πατέρας· γράφουσι δῆθεν συμφώνως πρὸς αὐτούς· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ· διότι ὑπάρχουσι παλαιὰ βιβλία ἐν χειρογράφοις τῶν μοναστηρίων τοῦ Ἄθωνος καὶ ἄλλων μερῶν, δι' ὧν ἀποδεικνύεται ἡ πανουργία αὐτῶν. Τυπώσαντες δὲ καὶ συνθέσαντες τοιαῦτα βιβλία κατὰ τὴν ἑαυτῶν συνήθειαν καὶ ἐπίνοιαν, ἀγωνίζονται ἐν χώραις, ἐν αἷς ἐλλείπουσι παλαιὰ βιβλία· περιεβλήθησαν τὰ ἡμέτερα ὄπλα καὶ παρουσιάζονται ἰσχυροί, ρίπτουσι καθ' ἡμῶν τὰ ἡμέτερα βέλη»⁸.

Ὁ Κύριλλος θέλοντας νὰ ἀνταποκριθεῖ στὴν ἐκκλησιαστικὴ αὐτῆ ἀνάγκη προσπάθησε καὶ κατόρθωσε νὰ ἰδρύσει τυπογραφεῖο στὴν Κωνσταντινούπολη, τὴν λειτουργία τοῦ ὁποίου ἀνέθεσε στὸν λόγιο Κεφαλλῆνα Μοναχὸ Νικόδημο Μεταξᾶ. Τὰ μηχανήματα ἔφτασαν ἀπὸ τὴν Ἀγγλία στὴν Κωνσταντινούπολη τὸν Ἰούνιο τοῦ 1627, ἐγκαταστάθηκαν σὲ οἶκημα δίπλα στὴν Ἀγγλικὴ Πρεσβεία καὶ ἀμέσως ἄρχισε ἡ λειτουργία τοῦ τυπογραφείου. Τὸ πρῶτο βιβλίο ποὺ ἐκδόθηκε ἦταν ἀντιπαπικοῦ περιεχομένου καὶ περιλάμβανε πραγματεῖες κατὰ τοῦ παπισμοῦ τῶν διαπρεπεστέρων Ὁρθοδόξων Θεολόγων. Ἡ λειτουργία τοῦ τυπογραφείου καὶ ἡ ἔκδοση τοῦ πρώτου βιβλίου προκάλεσαν ἔκπληξη στοὺς Ἰησουῖτες, οἱ ὁποῖοι εἶδαν νὰ ματαιώνονται τὰ σχέδια τους. Ὅταν ἐπιπλέον ἔμαθαν ὅτι ὁ Κύριλλος εἶχε δώσει γιὰ ἐκτύπωση Ἐκθεση Ὁρθοδόξου Πίστεως κατασυκοφάντησαν τὸν Νικόδημο Μεταξᾶ στὶς ὀθωμανικὲς ἀρχὲς ὅτι εἶναι μεταμφιεσμένος στρατιώτης, ἐπιτήδειος σὰ πολεμικὰ ἔργα, ὅτι τὸ λεγόμενο τυπογραφεῖο εἶναι χυτήριον ὄπλων καὶ κίβδηλων νομισμάτων, ὅτι ἔγινε σὲ αὐτὸ ἐκτύπωση ἐπαναστατικῶν ἐντύπων καὶ τὸ σπουδαιότερο ὅτι ἐκδίδει

βιβλία έναντιον τῆς Ὀθωμανικῆς θρησκείας. Προτοῦ ἐξεταστῆ ἡ ἀλήθεια τῶν κατηγοριῶν ἀπὸ τῆς ὀθωμανικῆς ἀρχῆς, στίς 6 Ἰανουαρίου 1628, τὴν ὥρα ποὺ ὁ Πατριάρχης τελοῦσε τὸν Ἁγιασμὸ τῶν ὑδάτων, 150 γενίτσαροι ὀδηγούμενοι ἀπὸ τοὺς Ἰησουῖτες κατέστρεψαν τὸ τυπογραφεῖο. Ἡ ὑπόθεση ἐξετάσθηκε τὴν ἐπομένη, ἀποκαλύφθηκαν οἱ συκοφαντίες καὶ ἐξορίσθηκαν ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴ Πύλη οἱ Ἰησουῖτες, ὕστερα ἀπὸ τὴν κοινὴ ἀπαίτηση τῶν Πρεσβειῶν Ἀγγλίας, Ὀλλανδίας, Σουηδίας καὶ Ἑνετίας, ἡ προσπάθεια ὅμως τοῦ Πατριάρχου, πάνω στὴν ὁποία στήριζε πολλὰς ἐλπίδες, ματαιώθηκε.

Μετὰ τῆς συνεχῆς ἀποτυχίας νὰ ἀπομακρυνθεῖ ὁ Κύριλλος συνεδρίασε καὶ πάλι ἡ Προπαγάνδα στίς 25 Ἰουλίου 1628, ὑπὸ τὴν προεδρεία τοῦ ἴδιου τοῦ Πάπα, ὁ ὁποῖος ἐπιδοκίμασε τῆς προηγούμενες ἀποφάσεις καὶ συνέστησε νὰ μὴν ὑπολογίσουν δαπάνες, ὅσο μεγάλες καὶ ἂν χρειαστεῖ νὰ εἶναι αὐτὲς, ἀρκεῖ μόνο νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ ἐπιδιωκόμενη καθάρσις τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Πρότεινε μάλιστα ὡς πιὸ σύντομο καὶ ἀκίνδυνο τρόπο νὰ χρηματιστοῦν οἱ Ἀρχιερεῖς τοῦ Θρόνου καὶ οἱ τουρκικὲς ἀρχὲς γιὰ νὰ προχωρήσουν στὴν καθάρσις καὶ σύλληψη τοῦ Πατριάρχου, ὁ ὁποῖος στὴ συνέχεια θὰ μεταφερόταν στὴ Μάλτα γιὰ νὰ δικαστεῖ ἀπὸ τὸ ἐκεῖ τμῆμα τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Οἱ ἀποφάσεις τῆς Προπαγάνδας τέθηκαν σὲ ἄμεση ἐφαρμογὴ καὶ δόθηκαν διαταγὲς καὶ ὀδηγίαι στὸν Παπικὸ ἀντιπρόσωπο στὴν Κωνσταντινούπολη Ἄγγελο Reticca καὶ στοὺς Πρεσβευτὲς τῆς Γαλλίας Φίλιππο Gesy καὶ τῆς Αὐστρίας Ροδόλφο Schmidt. Ἐκτοτε ὅλο τὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ ἀκολούθησε σημεῖωσε τὰ διάφορα στάδια τῆς ἐκτέλεσῆς τοῦ ἀποφασισθέντος στὴ Ρώμη σχεδίου γιὰ τὴν ἐξόντωση τοῦ Πατριάρχου.

Τὸ 1628 ἔφτασε στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀπεσταλμένος τῶν Καλβινιστῶν τῆς Γενεύης, ὁ «ἀρμινιανός» θεολόγος Ἀντώνιος Leger, ὡς πάστορας καὶ σύμβουλος τῆς Ὁλλανδικῆς Πρεσβείας. Αὐτός, μαζί μὲ τὸν Ὁλλανδὸ πρεσβευτὴ Κορνήλιο Haga, «ἀπέβησαν οἱ κακοὶ δαίμονες τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως», γιὰτὶ ἐκμεταλλευόμενοι τὴν φιλία καὶ τὴν δύσκολη θέση τοῦ Πατριάρχου προσπάθησαν μὲ διάφορα μέσα νὰ διαδώσουν τὶς Προτεσταντικὲς ιδέες. Οἱ ἐνέργειές τους δημιούργησαν σύγχυση στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους, ἡ ὁποία ἔγινε μεγαλύτερη ὅταν οἱ Καλβινιστὲς τῆς Γενεύης τὸ Μάρτιο τοῦ 1629 δημοσίευσαν ἐξ ὀνόματος τοῦ Κυρίλλου καὶ τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας Γερασίμου καὶ Ἱεροσολύμων Θεοφάνους τὴν λεγόμενη Λουκάρειο Ὁμολογία.

Ἡ ἔκδοση τῆς ψευδεπίγραφης Ὁμολογίας ἀναστάτωσε τὰ πνεύματα. Οἱ Ἰησουῖτες, οἱ ὁποῖοι ἔψαχναν εὐκαιρία γιὰ νὰ ἐξοντώσουν τὸν Κύριλλο, ἐκμεταλεύτηκαν τὸ γεγονός καὶ προσπάθησαν πραξικοπηματικὰ νὰ καθαιρέσουν τὸν Κύριλλο καὶ νὰ ἀναδείξουν Πατριάρχη τὸν Μητροπολίτη Χαλκηδόνος Ἰσαάκ, ἀλλὰ ἀπέτυχαν τοῦ σκοποῦ τους. Οἱ Ἀρχιερεῖς στάθηκαν στὸ πλευρὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ ὁ Ἱεροσολύμως Θεοφάνης ἀποκρούοντας τὶς διαδόσεις τῶν Ἰησουιτῶν διακήρυξε τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὴν ἀγιότητα τοῦ Κυρίλλου, καὶ ἀπάντησε στὶς κατηγορίες γιὰ τὶς σχέσεις μὲ τοὺς Προτεστάντες, γράφοντας: «Ἀπλῶς εἰπεῖν μῆτε Πατριάρχη μῆτε ἄλλῳ τινὶ τῶν γραικῶν κοινωνία πίστεως λουτήροις ἢ καλβίνοις πεφανέρωται, καίπερ πολλάκις τοῖς ἐνταῦθα πρέσβεσιν, οἷα καὶ ἄλλοις πολλοῖς χρώματα φίλοις, τοῦ καιροῦ οὕτως ἀπαιτοῦντος»⁹. Δυστυχῶς οἱ περιστάσεις τῶν καιρῶν δὲν ἐπέτρεπαν τὴν ἔγγραφη ἀποκήρυξη τῆς Ὁμολογίας, ἂν καὶ ὁ Κύριλλος τὴν

ἀποκήρυξε μὲ ὄρκο, σύμφωνα μὲ τὴν πληροφορία τῆς Συνόδου τῶν Ἱεροσολύμων τοῦ 1672, ἡ ὁποία ἀναγνωρίζοντας τὴν Ὁρθοδοξία του ἀναφέρει χαρακτηριστικά: «Οὐδέποτε ὡς καλουῖνόφρων ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐγνώσθη Κύριλλος... Ἀλεξανδρείας γὰρ Πάπας μετὰ Μελέτιον γεγωνῶς καὶ ψήφῳ κοινῇ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Κλήρου εἰς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον μετατεθείς, οὔτε ἐν συνόδῳ, οὔτε ἐν Ἐκκλησίᾳ, οὔτε ἐν οἴκῳ ὀρθοδόξου τινός καὶ τέλος εἰπεῖν οὔτε κοινῶς, οὔτε κατ' ἰδίαν εἶπεν ἢ ἐδίδαξέ τι ὅπως οὖν, ἐξ ὧν ἐκεῖνον πρεσβεύειν οἱ ἐναντία φασίν»¹⁰.

Πράγματι ἡ ὅλη δράση καὶ πολιτεία τοῦ Κυρίλλου καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ὁμολογίας, εἶχε τὰ γνωρίσματα τῆς ἀκραιφνοῦς καὶ ἀκαινοτομήτου Ὁρθοδοξίας. Ἐκήρυττε ἀπὸ τὸν ἄμβωνα καὶ κατὰ τοῦ παπισμοῦ καὶ κατὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ, καὶ κοσμοῦσε τὸ Πατριαρχεῖο μὲ ἅγιες εἰκόνες, σύμφωνα μὲ τὴν ὁμολογία τοῦ Πατριάρχου Θεοφάνους. Εὐλαβοῦνταν ὑπερβολικὰ τὴν Θεοτόκο καὶ ἀναφερόταν στὸ πρόσωπό της προφορικὰ ἢ γραπτὰ πάντοτε μὲ τὴν φράση «Ἡ Ὑπεραγία μου Θεοτόκος». Τιμοῦσε τοὺς Ἁγίους, στὴν χορεία τῶν ὁποίων κατέταξε μὲ ἐπίσημη ἐκκλησιαστικὴ Πράξι τὸς Ὁσίους Γεράσιμο τὸν ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ Ἰωάννη τὸν Ἐρημίτη. Σεβόταν καὶ προσκυνοῦσε τὶς εἰκόνες, κατακρίνοντας καὶ ἀναθεματίζοντας ἐκεῖνους ποὺ φρονοῦσαν ἀντίθετα, συνιστοῦσε τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως, τὸ ὁποῖο τελοῦσε ὁ ἴδιος προσωπικά, καὶ δίδασκε τὴν Ὁρθόδοξον διδασκαλίαν γιὰ τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Ἐνδεικτικὴ γιὰ τὸ Ὁρθόδοξο φρόνημα τοῦ Κυρίλλου εἶναι ἡ ἀπάντησή του πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Τρανσυλβανίας Γαβριήλ (Gabrol) Bethlen (2 Σεπτεμβρίου 1629), ὁ ὁποῖος

ζήτησε την σιωπηλή συγκατάθεσή του για να κηρύξει τον προτεσταντισμό ως επικρατούσα θρησκεία στην επικράτεια του και να τον επιβάλλει στους Όρθοδόξους Βλάχους. Ο Κύριλλος με βαθειά συναισθηση του πατριαρχικού αξιώματός του και της ευθύνης του απέναντι στον Θεό αποκρούει τις προτάσεις του ήγεμόνα για προδοτική συγκατάθεση, έστω και σιωπηλή, στην εισαγωγή του προτεσταντισμού στην Τρανσυλβανία. Απαντώντας στα επιχειρήματα του ήγεμόνα γράφει μεταξύ των άλλων ότι ο προτεσταντισμός βρίσκεται στην πλάνη και η διδασκαλία του «διαφέρει εν τοῖς οὐσιώδεσι τῆς πίστεως, ἣν ὁμολογεῖ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία» και διατείνεται ότι είναι προτιμώτερον να μείνουν οι Βλάχοι «ἄθρησκοι», ὅπως τοὺς χαρακτηρίζει ὁ Bethlen, παρὰ να γίνουν προτεστάντες.

Στον ἀγῶνα τῶν Ἰησουϊτῶν ἐναντίον τοῦ Κυρίλλου ἐμφανίζεται σύμμαχος τὸ 1632 ὁ Κύριλλος Κονταρῆς, «ἄνθρωπος ὠμὸς καὶ θρασὺς καὶ τῆς ἰησουϊτικῆς κακουργίας δεξιώτατον ὄργανον». Ὁ Κονταρῆς, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν καταγωγή ἀπὸ τὴν Βέροια, σπούδασε στὴν ἰησουϊτικὴ σχολὴ τοῦ Γαλατᾶ ἔχοντας δάσκαλο τὸν Διονύσιο Guillier, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ ὁποῖου ἐξελίχθηκε σὲ ἐνθερμο θιασώτη τοῦ παπισμοῦ καὶ ἐχθρὸ τῆς Ὁρθοδοξίας. Μὲ τὴν ὑποστήριξη τοῦ δασκάλου του κατόρθωσε νὰ γίνῃ Μητροπολίτης Βερροίας ἐπὶ Πατριάρχου Τιμοθέου.

Τὸ 1632 ὁ Κονταρῆς ἔφτασε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἄρχισε νὰ συκοφαντεῖ τὸν Πατριάρχη καὶ νὰ διαδίδει στοὺς κυβερνητικοὺς κύκλους ὅτι βρισκόταν σὲ μυστικὴ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς Σουηδοὺς καὶ τοὺς Κοζάκους καὶ συνομωτοῦσε κατὰ τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Σὲ συννεόηση μὲ τοὺς Πρεσβευτὲς τῶν λατινικῶν δυνάμεων ζητοῦσε ἀπὸ τὴν Ρώμη τὸ ποσὸ τῶν ἑκατὸ χιλιάδων ταλλήρων γιὰ νὰ

καταλάβει τὸν Πατριαρχικὸ Θρόνο. Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1633, κατόρθωσε μὲ τὴν βοήθεια τῶν Ἰησουϊτῶν νὰ ἀπομακρύνει τὸν Κύριλλο καὶ νὰ καταλάβει τὸν Θρόνο. Ἡ πατριαρχία του ὅμως εἶχε διάρκεια μόνο ἑπτὰ ἡμερῶν γιατί μὲ τὶς ἐνέργειές του προκάλεσε τὴν ἀγανάκτηση τῶν Ἀρχιερέων, οἱ ὁποῖοι τὸν καθαίρεσαν καὶ ἐπανεφέραν στὸν Θρόνο τὸν Κύριλλο. Ὁ Κονταρῆς ἐξορίστηκε στὴν Τένεδο καὶ οἱ ἰησουῖτες ἔχασαν προσωρινὰ τὸ σπουδαιότερο ὄργανο τους στὸν πόλεμο κατὰ τοῦ Κυρίλλου.

Λατίνοι καὶ λατινόφρονες δὲν σταμάτησαν οὔτε στιγμή νὰ ἐργάζονται γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ Κυρίλλου. Καταβάλλοντας μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ στοὺς τούρκους κατόρθωσαν στὶς 7 Μαρτίου τοῦ 1634 νὰ τὸν ἐξορίσουν στὴν Τένεδο καὶ νὰ ἀνεβάσουν στὸν Θρόνο τὸν Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ἀθανάσιο Πατελλάρο. Ἡ παρανομία ὅμως δὲν εἶχε μεγάλη διάρκεια γιατί μετὰ ἓνα μῆνα ἀπομακρύνθηκε ὁ Ἀθανάσιος καὶ ἐπανῆλθε θριαμβευτικὰ στὸ Θρόνο ὁ κανονικὸς Πατριάρχης Κύριλλος.

Ἡ συνεχεῖς ἀποτυχίες τῶν παπικῶν νὰ ἀπομακρύνουν τὸν Κύριλλο καὶ νὰ ἐγκαταστήσουν Πατριάρχη τῆς ἀρεσκείας τους δὲν τοὺς ἀπογοήτευσαν, ἀντίθετα τοὺς ἔκαναν σκληρότερους στὴν πολεμικὴ τους καὶ ἐφερευτικώτερους στὶς μεθοδεύσεις τους. Ἡ ψευδεπίγραφος ὁμολογία ἀποτελοῦσε τὸ βασικώτερο ὄπλο τους καὶ γιὰ νὰ ἀπαντήσῃ ὁ Κύριλλος στὶς κατηγορίες τους ἔγραψε ἀπολογητικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Ἀδελφότητα τῆς Λεοντοπόλεως, τὴν ὁποία εἶχε ἰδρύσει ὁ Ἅγιος Μελέτιος ὁ Πηγᾶς, καὶ πρὸς ὅλους τοὺς Ὀρθοδόξους τῆς νοτιοδυτικῆς Ρωσίας, μὲ τὴν ὁποία ἀποκήρυξε τὸν καλβινισμό, γεγονός τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ ἔμμεση ἀποκήρυξη τῆς καλβινίζουσας ὁμολογίας. Πάλι, τὸ Μάρτιο τοῦ 1635, οἱ Ἰησουῖτες κινήθηκαν κατὰ τοῦ

Κυρίλλου καὶ δίνοντας ἄφθονα χρήματα κατόρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀπομάκρυνση του καὶ τὴν ἄνοδο στὸ Θρόνο τοῦ Κονταρῆ, ὁ ὁποῖος συνέλαβε καὶ περιόρισε τὸν γέροντα πλέον Πατριάρχη.

Σύμφωνα μὲ ἔγγραφο τοῦ Αὐστριακοῦ Πρεσβευτῆ Schmidt ὁ Κονταρῆς καὶ ἡ συμμορία του σκεφτόταν νὰ τυφλώσουν ἢ νὰ δηλητηριάσουν τὸν Κύριλλο. Ὁ Schmidt σκέφτηκε νὰ τὸν κρατήσει φυλακισμένο στὴν αὐστριακὴ πρεσβεία ἀλλὰ φοβήθηκε μήπως οἱ φωνές του τραβήξουν τὴν προσοχὴ τῶν Ἑλλήνων γειτόνων. Μὲ πρόταση τοῦ πρεσβευτῆ ἀποφασίστηκε νὰ ἀκολουθήσουν τὶς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Προπαγάνδας καὶ νὰ ναυλωθεῖ πλοῖο μὲ ἔμπιστο πλήρωμα στὸ ὁποῖο θὰ ἐπιβιβαζόταν ὁ Πατριάρχης γιὰ νὰ μεταφερθεῖ δῆθεν ἐξόριστος στὴν Ρόδο. Ὁ πλοίαρχος εἶχε ἐντολὴ νὰ προσεγγίσει τὸ πρῶτο πειρατικὸ πλοῖο ποῦ θὰ συναντοῦσε, καὶ ἐπὶ τῆ βάσει ἐγγράφων τῆς αὐστριακῆς πρεσβείας θὰ παρέδιδε τὸν Κύριλλο γιὰ νὰ μεταφερθεῖ στὴν Μάλτα. Στὴν Κωνσταντινούπολη θὰ κυκλοφοροῦσε ἡ φήμη ὅτι Μελιταῖοι αἰχμαλώτισαν τὸ πλοῖο στὸ ὁποῖο ἐπέβαινε ὁ Πατριάρχης, καὶ ὅτι τὸν μετέφεραν στὸ νησί τους.

Ὑστερα ἀπὸ πολλὰς διαπραγματεύσεις καὶ ἀναβολὰς βρέθηκε τὸ πλοῖο καὶ τὸ πλήρωμα καὶ δόθηκαν τὰ ἔγγραφα τῆς αὐστριακῆς Πρεσβείας στὸν Μητροπολίτη ὁ ὁποῖος θὰ συνόδευε τὸν αἰχμάλωτο Πατριάρχη· ἀλλὰ ἡ ὀλλανδικὴ Πρεσβεία κατόρθωσε μὲ κατάσκοπο νὰ μάθει τὰ τεκταινόμενα. Τὸ πλήρωμα ἐξαγοράστηκε καὶ ὀδήγησε τὸ πλοῖο στὴν Χίο, ὅπου βρισκόταν ὁ διοικητὴς τῆς Ρόδου Μπεκὴρ Πασᾶς, φίλος τοῦ Πατριάρχου, ὁ ὁποῖος τὸν πῆρε ὑπὸ τὴν προστασία του στὴ Ρόδο, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τὰ μέσα τοῦ 1636, ὅποτε καὶ ἐπέστρεψε στὴν Κωνσταντινούπολη. Κατὰ τὸ διάστημα ποῦ μεσολάβησε ὁ

Κονταρῆς καθαιρέθηκε, ὕστερα ἀπὸ ἐξέγερση τῶν Ἀρχιερέων καὶ τῶν προκρίτων, καὶ ἐξορίστηκε στὴν Ρόδο. Πατριάρχης ἐξελέγη ὁ Νεόφυτος ὁ Γ'.

Ἡ Ρώμη παρακολουθοῦσε μὲ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον τὰ συμβαίνοντα στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ τὰ ὁποῖα εἶχε συνεχεῖς ἐνημερώσεις ἀπὸ τὸν αὐστριακὸ Πρεσβευτὴ. Τὸ Ἰούνιο τοῦ 1636 ὁ Πάπας Οὐρβανὸς ὁ Η' κάλεσε ἐκ νέου εἰδικὴ σύσκεψη στὴ Ρώμη γιὰ νὰ ἀποφασιστεῖ μὲ ποιὸ τρόπο θὰ μπορούσε νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ ὀριστικὴ ἀπομάκρυνση τοῦ Κυρίλλου καὶ τῶν ὁμοφρόνων του.

Τὸ Μάρτιο τοῦ 1637 ὁ Πατριάρχης Νεόφυτος παραιτήθηκε καὶ στὸν Θρόνο ἐπέστρεψε καὶ πάλι ὁ Κύριλλος. Βρισκόταν ἤδη σὲ προχωρημένη ἡλικία καὶ μπορούσαν οἱ πολέμιοι του νὰ περιμένουν τὴν φυσικὸ θάνατό του γιὰ νὰ ἐφαρμόσουν τὰ σχέδια τους. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸς ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ νὰ μάχεται κατὰ τοῦ παπισμοῦ, οἱ Ἰησουῖτες πείστηκαν ὅτι ἦταν ἀκατάβλητος «ὁ μέγας γέρον» καὶ γι' αὐτὸ ἀποφασίστηκε νὰ ἐπιδιωχθεῖ μὲ κάθε μέσο ὁ θάνατός του.

Πρόθυμο ὄργανο τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς προπαγάνδας βρέθηκε καὶ πάλι ὁ Κύριλλος Κονταρῆς. Δραπέτευσε ἀπὸ τὴν Τένεδο καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη. Οἱ Ἀρχιερεῖς γιὰ νὰ προφυλάξουν τὴν Ἐκκλησία ἀπὸ νέες ταραχὲς τὸν συνάντησαν καὶ τοῦ πρότειναν νὰ συμφιλιωθεῖ μὲ τὸν Πατριάρχη καὶ νὰ πάρει κάποια Ἐπαρχία, ὥστε νὰ ἡσυχάσει καὶ νὰ ἀφήσει τὶς δολοπλοκίες. Ἐκεῖνος ὅμως γνωρίζοντας ὅτι στὴν Ρώμη εἶχε ἤδη ἀποφασιστεῖ ὁ θάνατος τοῦ Πατριάρχου ἀρνήθηκε καὶ ἔστειρε νὰ ὑπογράψει λατινικὴ ὁμολογία πίστεως καὶ νὰ ὑποσχεθεῖ τὴν ὑποταγὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας στὸν

Πάπα, με την υπόσχεση ότι μόλις έπαιρνε τον Θρόνο και εξαφάνιζε τον Κύριλλο θα έπαιρνε ως άμοιβή από την Προπαγάνδα τὸ ποσὸν τῶν 4000 ταλήρων.

Οἱ ἐνέργειες τῶν ἐχθρῶν τοῦ Πατριάρχη ἀπέδωσαν τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ προσδοκοῦσαν. Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1638 ὁ Schmidt ποὺ βρισκόταν σὲ διαρκὴ συνενόηση μετὰ τὴν Προπαγάνδα κατόρθωσε νὰ ἀπομακρύνει τὸν Κύριλλο ἀπὸ τὸν Θρόνο προβάλλοντας τὴν κατηγορία σὲς τουρκικὲς ἀρχὲς ὅτι προετοιμάζει ἐπίθεση τῶν Ρώσων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Σουλτάνος Μουράτ ποὺ βρισκόταν στὴν ἐκστρατεία κατὰ τῆς Βαγδάτης ἀποδέχθηκε τὶς κατηγορίες καὶ μετὰ τὴν εἰσήγηση τοῦ Μεγάλου Βεζύρη Μπαϊράμ πασᾶ διέταξε νὰ συλληφθεῖ καὶ νὰ θανατωθεῖ ὁ Πατριάρχης.

Ὁ Κύριλλος συνελήφθη ἀπὸ ἀπόσπασμα τζαούσιδων (χωροφυλάκων) μετὰ ἐπικεφαλῆς κάποιον Ἀχμέτ ἀγᾶ σὲς 22 Ἰουνίου καὶ ὁδηγήθηκε στὸ φρούριο Ρούμελι Χισάρ, ὅπου φυλακίστηκε. Ὁ ἴδιος ἀγνοοῦσε τὸ περιεχόμενο τῆς σουλτανικῆς διαταγῆς. Σὲς 27 Ἰουνίου 1638 ἔφτασαν στὸ φρούριο 15 Γενίτσαροι καὶ ἄλλοι ἀνώτεροι κρατικοὶ ὑπάλληλοι, οἱ ὁποῖοι τὸν παρέλαβαν καὶ τὸν ἐπιβίβασαν σὲ ἓνα πλοιάριο. Στὴν ἐρώτησή του γιὰ τὸν σκοπὸ τῆς ἐπιβιβάσεως τοῦ ἀπάντησαν ὅτι θὰ ὁδηγηθεῖ στὴν ἔξορία καὶ ὅτι τὸ πλοῖο ποὺ θὰ τὸν μεταφέρει περιμένει στὴν παραλία τοῦ Ἁγίου Στεφάνου γιὰ νὰ τὸν μεταφέρει στὸ μέρος ποὺ ἔχει ὀριστεῖ. Ὅταν ἔφτασαν ἐκεῖ καὶ εἶδε ὁ Πατριάρχης ὅτι δὲν περίμενε κάποιο πλοῖο, ὅπως εἶχαν πεῖ οἱ Γενίτσαροι, κατάλαβε ὅτι εἶχε ἀποφασιστεῖ ὁ μαρτυρικὸς του θάνατος. Γονάτισε καὶ μετὰ δάκρυα προσευχόταν στὸν Θεό. Ὁ ἥλιος βρισκόταν στὴν δύση του καὶ μόλις ἄρχιζε ἡ νύκτα τὸν ἐπεβίβασαν στὴν παραλία καὶ τὸν στραγγάλισαν μετὰ σχοινί.

Ὁ λαὸς πληροφορήθηκε τὴν ἐπομένη τὸ γεγονὸς, ὅταν οἱ Γενίτσαροι θέλησαν νὰ ἐκποιήσουν στὴν ἀγορὰ τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ προσωπικὰ ἀντικείμενα τοῦ Πατριάρχου, καὶ ἐξεγέρθηκε ἐναντίον τοῦ Κονταρῆ, ὁ ὁποῖος ὅμως προσποιήθηκε ὅτι δὲν εἶχε γνώση τῶν πραγμάτων. Κάποιοι ἐπισκέφτηκαν τὸν Καϊμακάμη τῆς Πόλεως καὶ τοῦ πρόσφεραν χρήματα γιὰ νὰ τοὺς δώσει τὸ σῶμα τοῦ Πατριάρχου, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἀρνήθηκε. Τὸ σῶμά του τάφηκε πρόχειρα στὴν παραλία τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἀλλὰ μετὰ τρεῖς μέρες ἦρθαν ἄνθρωποι τοῦ Κονταρῆ, τὸ ξέθαψαν καὶ τὸ πέταξαν στὴ θάλασσα γιὰ νὰ μὴ βρεθεῖ ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς. Βρέθηκε ὅμως ἀπὸ κάποιους ἀλιεῖς, ἢ σύμφωνα μὲ ἄλλους, ἀπὸ Χριστιανούς ποῦ τὸ ἀναζήτησαν, μεταφέρθηκε κρυφὰ καὶ ἐνταφιάστηκε στὴν Μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα, στὴν ὁμώνυμη νησίδα τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας.

Μετὰ ἀπὸ τρία χρόνια, τὸ 1641, ὁ τότε Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Παρθένιος ὁ Α' ὁ Γέρων (1639-1644), φίλος καὶ ὁμόφρων τοῦ Μάρτυρος Πατριάρχου, ἐμερίμνησε γιὰ τὴν ἀνακομιδὴ καὶ μεταφορὰ τῶν λειψάνων του στὸ Πατριαρχεῖο, καὶ ἀφοῦ «ἔψαλλεν αὐτὰ» ἔδωσε ἐντολὴ νὰ μεταφερθοῦν στὴ Μονὴ Παναγίας Καμαριωτίσης τῆς Χάλκης, ὅπου εἶχε ταφεῖ καὶ ὁ προκάτοχος τοῦ Κυρίλλου Τιμόθεος ὁ Β', τὸ 1620, καὶ νὰ τοποθετηθοῦν στὸ ἱερὸ Βῆμα τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς κάτω ἀπὸ τὴν ἁγία Τράπεζα. Ἀπὸ τὴν Μονὴ Καμαριωτίσης μετακομίστηκαν στὸ Πατριαρχικὸ Σκευοφυλάκιο καὶ τὸ 1975 ἀποδόθηκαν ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο στὴν Ἱερὰ Μονὴ Ἀγκαράθου, τὸ Μοναστήρι τοῦ μεγάλου Ἱερομάρτυρος Πατριάρχου, ὅπου βρίσκονται σήμερα.

Ἡ πατριαρχία τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου ἀπέβη σωτήρια γιὰ τὸ Πατριαρχεῖο καὶ ὀλόκληρη τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἡ παρουσία του ἀποδείχθηκε ἀπὸ τὰ πράγματα ὡς ἔργο τῆς θείας Πρόνοιας. Ἀγάπησε τὴν Ἐκκλησία καὶ ἔδωσε γι' αὐτὴν ὅλες τὶς δυνάμεις του, ἀψηφώντας τοὺς κινδύνους καὶ θυσιάζοντας τὴν ἴδια τὴν ζωὴ του. Αὐτὸς μόνος, σὰν ἄλλος Ἄτλας, βάσταξε τοὺς ὤμους του τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ Γένος, πολεμούμενος ἀπὸ ξένους καὶ ἡμετέρους, σὲ ἐποχὴ δύσκολη καὶ ἐπικίνδυνη γιὰ τὴν πορεία τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Οἱ πολιτικὲς σκοπιμότητες τῆς ἐποχῆς, οἱ παπικὲς βλέψεις στὴν Ἀνατολή, οἱ προσδοκίαι τῶν Προτεσταντῶν ποὺ δὲν δικαιώθηκαν, εἶχαν σὰν ἀποτέλεσμα, νὰ γνωρίσει καθ' ὅλη τὴν διάρκειά της πατριαρχικῆς διακονίας του τὸν πόλεμο καὶ τὴν συκοφαντία σὶς πιὸ ἱταμὲς ἐκφράσεις τους. Κράτησε ὅμως σταθερὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸ πηδάλιο, χωρὶς φόβο γιὰ τὴν τρικυμία ποὺ ἔβλεπε νὰ μαίνεται γύρω του καὶ δὲν ἀπόκαμε μέχρι τὴν ὥρα τοῦ στραγγαλισμοῦ του ἀπὸ τοὺς αἰμοδιψεῖς Γεντισάρους.

Ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τὸν χαρακτηρίζει «ἄνδρα πεπαιδευμένον ἐν παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ»¹¹ ἐνῶ ὁ Ἱεροσολύμων Δοσίθεος ἀναγράφει μὲ εὐγνωμοσύνη τὴν μέριμνα του γιὰ τὰ δίκαια τοῦ Θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων: «Ἐβοήθησε δὲ τῷ Θρόνῳ τῆς Ἱερουσαλήμ περὶ τοῦ χρέους ὁ Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος κατὰ δύο τρόπους, ἓνα μὲν διδάξας ἐν τε τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ τῷ Γαλατᾷ, παρεκίνησε τοὺς Χριστιανοὺς σφόδρα, καὶ ἐβοήθησαν οἱ φιλόχριστοι ἱκανῶς· δεῦτερον δὲ ὅτι προσκαλεσάμενος εἰς τὸ Πατριαρχεῖον

ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους καὶ τοὺς ξένους ναυάρχους καὶ ποιήσας κατάστιχον, ἤθροισε πολὺ τε χρῆμα ἐλέους»¹². Ὁ

Δοσίθεος σὲ ἄλλο σημεῖο ἀναφερόμενος στὰ φρονήματα τοῦ Κυρίλλου γράφει: «Κυρίλλος ὁ Λούκαρις πατριαρχεύσας ὡς Ὁρθόδοξος, ὡς καὶ πρότερον, καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ κοινωσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι ὀρθόδοξος»¹³, ἐνῶ ὁ μέγας ἀγωνιστὴς τῆς Ὁρθοδοξίας Ὅσιος Εὐγένιος ὁ Αἰτωλὸς συνέγραψε τὸν βίον καὶ τὴν Ἀκολουθία¹⁴ του ἀναγνωρίζοντάς τον ὡς Ἅγιο καὶ Μάρτυρα τῆς Ἐκκλησίας, γεγονὸς γιὰ τὸ ὅποιο διώχθηκε καὶ καθαιρέθηκε ἀπὸ τὸν Κονταρῆ καὶ τὴν συμμορία του.

Ὁ Μ. Ρενιέρης στὴν βιογραφία τοῦ Κυρίλλου ποὺ δημοσίευσε ἀποφαίνεται χαρακτηριστικὰ γιὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο τοῦ Πατριάρχου: «Ὁ Κυρίλλος Λούκαρις ἦτο ἀνὴρ νουεχῆς, δραστήριος καὶ πεπαιδευμένος. Φίλος ὢν τῶν γραμμάτων, εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς διαδόσεως αὐτῶν, πρῶτος αὐτὸς συστήσας τυπογραφεῖον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Διὰ τῆς παιδείας τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἀναμορφώσεως ἐνόμιζεν ὅτι ἠδύνατο νὰ δοξασθῆ πάλιν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία καὶ ν' ἀποκρούσῃ τοὺς τότε ἔτι φοβεροὺς ἐκ τῆς Ρώμης κινδύνους. Ἡ πάλιν αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἰησοῦϊτας φέρει αὐτῷ μεγάλην τιμὴν. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται, ὅτι ἀπεκρούσθη τότε ὁ παπισμὸς ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς»¹⁵.

Ὁ Κ. Σάθας ἀναφερόμενος στὴν ἀμφισβήτηση τῆς Ὁρθοδοξίας τοῦ Κυρίλλου γράφει: «Ἡ εἰς τὸν Λούκαριν ὑπὸ τῶν παπιστῶν καὶ λουθηροκαλβίνων ἀποδιδομένη μομφή, εἶναι πλάσμα οἰκτρὸν, τῶν μὲν ἵνα δικαιολογήσωσι τὸν κατὰ τοῦ φαينوῦ τούτου τῆς Ὁρθοδοξίας ἀστέρος καταχθόνιον πόλεμον, τῶν δὲ ἵνα προσλάβῃ ἡ αἵρεσις τίτλον τινὰ ἐπισημότητος ὑπὸ τῆς πρεσβυτέρας τῶν Ἐκκλησιῶν δῆθεν ἀναγνωριζομένη. Θεοφάνης ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἀνεσκεύασεν ἐν Ρωσίᾳ τῷ 1630 εἰς δεκαῆξ κεφάλαια τὰς

κατὰ τοῦ Λουκάρεως συκοφαντίας, διακηρύττων ὅτι: «Ὁ οὖν σοφώτατος Πατριάρχης Κύριλλος, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τοσοῦτον ἀπέχει αἰρέσεως, ὥστε καὶ θαρρούντως τολμᾷν λέγειν, ὡς αὐτός ἐστιν ὁ κατ' ἀλήθειαν ἀρχιερεὺς ἐν τοῖς νῦν, κατὰ Παῦλον, ὄσιος, ἄκακος, ἐλεήμων, εὐσεβῆς διδάσκαλος, καὶ τοῦ κατ' εὐσέβειαν πιστοῦ λόγου ἀντεχόμενος»¹⁶.

Ἄν καὶ συνοδικῶς¹⁷ ὁ Ἅγιος Κύριλλος δικαιώθηκε, ὅσον ἀφορᾷ τὰ Ὁρθόδοξα φρονήματά του, ἢ ἐναντίον του κριτικῆ δὲν σταμάτησε καὶ μεταγενέστερα¹⁸. Οἱ ἐπικριτὲς ἐπανελάβαν πολλές φορές ὡς ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς Ὁρθοδοξίας του τὶς κατηγορίες καὶ συκοφαντίες τῶν παπικῶν, τῶν προτεσταντῶν καὶ τῶν ἐκ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου ἐχθρῶν του. Ἡ Πρᾶξις τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας¹ γιὰ τὴν ἀναγραφὴ τοῦ ὀνόματός του στὶς δέλτους τοῦ Ἀγιολογίου τῆς ἀποκατέστησε τὴν ἀλήθεια γιὰ τὸ πρόσωπό του καὶ σφράγισε μὲ τὴν ἐπίσημη ἐκκλησιαστικὴ ἀναγνώριση τὴν ἀγιότητά του ὡς προμάχου, Ὁμολογητοῦ καὶ Μάρτυρος τῆς Ἐκκλησίας.

1 Ὁ ἴδιος ὁ Κύριλλος ἀναφερόμενος στὴν καταγωγὴ του ἔγραφε πρὸς τοὺς κατηγοροὺς του: «ὕμεῖς οἴδατε ὅσον περίφημος κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἢ ἐμὴ πατρίς καὶ ὅτι οὐ στάνος καὶ φραντζήλα, γένος μικτὸν καὶ ἄνθρωποι βάρβαροι, νόθοι καὶ δοῦλοι καὶ ἄδηλοι οἱ ἐμοὶ γονεῖς, ἀλλ' Ἕλληνες εὐσχήμονες, ἐλεύθεροι ἐν τε τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ περιβλεπτοί». E. Legrand, *Bibliographie hellenique [XVII siècle] IV*, 279.

2 Τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του «παπᾶ Στεφανῆς» τὸ πληροφοροῦμαστε ἀπὸ ἓνα ὑβριστικὸ ἐπίγραμμα τοῦ

Καθολικοῦ Ἀρχιεπισκόπου Νάξου Νικηφόρου Μελισσηνοῦ τοῦ κρητός. E. Legrand, Bibliographie hellenique [XVII siècle] IV, 475-476.

3 Ὁ Κύριλλος με εὐγνωμοσύνη θυμόταν πάντα τὸν δάσκαλό του Μελέτιο τὸν Βλαστό. Σὲ μία ἀπὸ τὶς ἐπιστολές του ἔγραφε πρὸς αὐτόν: «Σὲ μόνον οἶδα πηγὴν τῶν σολομοντείων φρεάτων, δαψιλῶς δυνάμενον τοῖς διψῶσι παρέχειν ὕδωρ ζῶν καὶ ἀλόμενον εἰς ὠφέλειαν ψυχικὴν... Ἄξιος εἶ τῆς τῶν πάντων ἀγάπης, Μελέτιε λογιώτατε, τῆς ἡμετέρας μάλιστα καὶ διὰ τὸ παιδαγωγῆσαί ποτε ἡμᾶς εἰς τὴν ἡμετέραν νεότητα». E. Legrand, Bibliographie hellenique [XVII siècle] IV, 267.

4 Γράφει χαρακτηριστικὰ ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος πρὸς τὸν Κύριλλο: «Μεγάλας ἐγὼ τὰς ἐλπίδας περὶ σοῦ κέκτημαι, τὸ μὲν ὅτι καὶ ἴχνος τοῖς πατράσιν ἀκολουθήσεις, βίῳ καὶ θεωρίᾳ κοσμηθείς, συναγωνιζόμενος τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι... Τί γὰρ οὐκ ἐλπιστέον παρ' ἀνδρὸς τηλικούτου; Περιφανῶν γονέων σε παῖδα οὐκ ἢ τύχη, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἔφυσε, θρέμμα δὲ Ἀρχιερέων ἐπ' ἀρετῇ καὶ βίου λαμπρότητι καὶ σπουδῇ πάσῃ καὶ λόγων ιδέαις βεβοημένων· ἐνεκέντρισε δὲ θρόνῳ ἀποστολικῷ, τῷ τῶν Ἀλεξανδρέων δηλαδή, καὶ διὰ χειρῶν τῶν ἐμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν καιροῖς πᾶσαν γλῶσσαν ὑπερβαίνουσιν τῆς ἀνάγκης καὶ κρίσεως ἀφθονία... Ἐμὲ δὲ τὰ κατὰ σὲ σκοποῦντα ἐπιμελέστερον εὐέλπιδα τίθησιν ἐπὶ πᾶσιν ἐκείνοις τὸ ἤδη σε ἄρξασθαι περιφανῶς ἀρετῆς ἀντιποιεῖσθαι καὶ βίον καὶ λόγον διαφερόντως λαμπρῶς. Ταῦτά μοι αἴσιος γίνεται οἰωνὸς τῆς ἀρχῆς ἔσεσθαι κατάλληλον τὸ τέλος... Μὴ ἀποκάμης τρέχων καὶ πυκτεῦων καὶ ἀγωνιζόμενος ἕως τῶν βραβείων εὐμοιρήσεις». E. Legrand, Bibliographie hellenique [XVII siècle] IV, 215.

5 Στὴ νοτιοδυτικὴ Ρωσία καὶ τὴν Πολωνία οἱ Ἰησουῖτες μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Πέτρο Σκάργα κατόρθωσαν τότε νὰ προσκελεύσουν τοὺς Ρώσους Ἐπισκόπους στὴν ἰδέα τῆς ἐνώσεως μὲ τὴν μέθοδο τῆς οὐνίας, κατὰ τὴν ὁποία οἱ Ὀρθόδοξοι θὰ ἀναγνώριζαν μόνο τὸ πρωτεῖο τοῦ Πάπα καὶ θὰ κρατοῦσαν ἀνόθευτα τὰ δόγματα, τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Ἐκκλησίας τους. Τὸ κίνημα τῶν ἀποστατῶν Ἐπισκόπων προκάλεσε μεγάλη ταραχὴ καὶ ἐπίμονα ζητήθηκε ἀπὸ τοὺς Ὀρθοδόξους Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς νὰ βοηθήσουν ὥστε νὰ ἀποσοβηθεῖ ἡ παραπλάνηση καὶ ἀποστασία τοῦ λαοῦ.

6 Στὰ γεγονότα ἀναφέρεται σὲ ἐπιστολὴ τοῦ ὁ ἴδιος ὁ Κύριλλος. Γράφει: «Ἐπιστατοῦντος αὐτοῦ (τοῦ Κυρίλλου δηλαδή) Τιμόθεος ὁ Παλαιῶν Πατρῶν καὶ Παῖσιος Θεσσαλονίκης καὶ Τιμόθεος Λαρίσης καὶ Γερμανὸς ὁ πρῶην Μονεμβασίας διὰ τινος κρυφᾶς αἰτίας, τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀλεξανδρείας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον πτοηθέντες, ἐφατρίασαν, ἐλκύσαντες καὶ ἄλλους μετὰ πονηρίας καὶ ἀπάτης καὶ χρήματα πολλὰ τοῖς ἄρχουσιν ὑποσχεθέντες ὥστε λαβεῖν τὸ Πατριαρχεῖον, ἐπανέβασαν δὲ τὸ πεσκέσιον χιλιάδας χρυσίνων ὀκτῶ καὶ τὸ χαράτζιον τοῖς τρισὶν ἐν προσέθεσαν μέρος, ὁ δὲ βασιλικὸς ἐπίτροπος καὶ ἄλλοι ἄρχοντες γνόντες τὴν ἐκείνων ραδουργίαν οὐκ ἔστερξαν πρὸ τοῦ ἐρωτηθῆναι τὸν Ἀλεξανδρείας, εἰ καὶ αὐτὸς στέργει τὴν ἐπανάβασιν· οὕτω γὰρ αὐτῷ καὶ οὐκ ἐτέρῳ τὸ Πατριαρχεῖον ἐπίκοιτο· εἰς δὲ τὴν τούτου σκέψιν καὶ διορίαν παρέσχε ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος τῷ Ἀλεξανδρείας ἴν' ἴδη τὸ συμφερότερον καὶ ἀποκριθῆ. Τότε οἱ συνωμόται φόβῳ συσχεθέντες προσέτρεξαν τῷ Ἀλεξανδρείας καὶ ἐδεήθησαν ἴν' ἐκουσίως παραιτήσῃται· ἦσαν γὰρ πλεῖστα χρήματα ἀνηλωκότες. Ὁ οὖν Ἀλεξανδρείας πῆ μὲν μὴ στέργων τὴν ἐπανάβασιν, πῆ δὲ τὰς συγχύσεις τὰς ψυχοβλαβεῖς

ἀπεχθόμενος ἐτοίμως παρητήθη». E. Legrand, *Bibliographie hellénique [XVII siècle] IV*, 269-270.

7 Ὁ Κύριλλος στήν ἐγκύκλιο ἐπιστολή του, ἀφοῦ ἀπαριθμεῖ καί καταδικάζει τίς λατινικές κακοδιδασκαλίες, συμβουλεύει τὰ ἐξῆς: «Ἐσεῖς Χριστιανοί μου σᾶς παρακαλῶ δια τόν Κύριον καί δια τò συμφέρον τῆς ψυχῆς σας νά φυλάγεσθε ἀπό τοὺς λύκους τούτους, ὁποῖοι καί ἂν εἶναι, καί τοῦτον τόν τόμον συχνά νά τόν διαβάζητε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν δια νά γνωρίζητε τὰ κεφάλαια εἰς τὰ ὁποῖα ἔχουν νά σᾶς πολεμοῦν οἱ τοιοῦτοι, οἱ ὁποῖοι ὄλην τους τὴν ζωὴν δὲν ἔμαθαν ἄλλο, παρὰ πὼς τοὺς Ὁρθοδόξους Χριστιανοὺς ἐμᾶς νά ἐναντιοῦνται δια νά γίνεται πάλιν ἡ φθορὰ καὶ ἡ κακοσύνη εἰς τὸ γένος μας ἀπό Ρωμαίους, ἀλλ' ἄς στέκωμεν στερεοὶ κατὰ τὸ δυνατὸν μας καὶ παρακαλεῖτε τὸν Θεὸν νά μὴν εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμὸν δια τὴν πίστιν, ἀλλ' ὅταν εἶναι χρεια πολλὰ γλυκὺ εἶναι νά χύσῃ ὁ ἄνθρωπος τὸ αἷμά του δια τὴν εὐσέβειάν του». Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, Ἐξωτερικαὶ ἐπιδράσεις ἐπὶ τῆς Ὁρθοδόξου θεολογίας κατὰ τὸν 10^{τ'} καὶ 11^{τ'} αἰῶνα, Ἐν Ἀθήναις 1937, σ. 8 ἐξ.

8 Χρυσόστομου. Παπαδοπούλου, Κύριλλος Λούκαρις, ἔκδοσις β', Ἐν Ἀθήναις 1939. Σελ. 85

9 Χρυσόστομου Παπαδοπούλου, Θεοφάνους Ἱεροσολύμων Ἐγκύκλιος κατὰ Λατίνων ἐπιστολή. «Ἱερὸς Σύνδεσμος» Ἀθηνῶν IB' 1917, ἀριθμ. 282_288-289.

10 E. Kimmel, *Monumenta fidei Ecclesiae Orientalis*, I, 339 ἐξ. Ἰ. Μεσολωρᾶ, Συμβολικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Τὰ Συμβολικὰ βιβλία, Ἐν Ἀθήναις 1893, σελ. 61.

11 Ἐκκλ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', Βιβλ. ΙΖ', κεφ. Α', παρ. 6.

12 Περί τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων, Βιβλ. ΙΒ', κεφ. Α', παρ. 7.

13 Περί τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων, Βιβλ. ΙΑ', κεφ. Ζ'.

14 Βλ. Ὅσιος Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός, Βίος καὶ ἔργον, Ἡ εἰς ἅγιον ἀνακήρυξις, Ἀσματική Ἀκολουθία, Ἀθῆναι 1983, σελ. 29-32 καὶ 61.

15 Μάρκ. Ρενιέρη, Κύριλλος Λούκαρις ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, Ἀθῆναι 1859.

16 Κωνστ. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σελ. 246.

17 «Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει συσιᾶσα τῷ 1635 ἀνεθεμάτισε τὴν ψευδωνύμως ἐπὶ ὀνόματι τοῦ Λουκάρεως ἐκδοθεῖσαν ὁμολογίαν τῆς πίστεως. Ταύτην δὲ (τὴν ἀπόφασιν) καὶ δι' ἄλλης Συνόδου, ἐν Ἰασιῶ συγκροτηθείσης ἐπεκύρωσεν ὕστερον καὶ Παρθένιος ὁ Γέρων. Ἀλλὰ καὶ Τρίτη Σύνοδος ἐν Ἱεροσολύμοις (Βηθλεὲμ) ἐπὶ Δοσιθέου συγκροτηθεῖσα (1672), ἀνεθεμάτισε τὸ ρηθὲν κακόδοξον βιβλιάριον καὶ τὸν Ψευδοκύριλλον, συνάγουσα δὲ διὰ τρανῶν ἀποδείξεων, ὅτι δὲν ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ τοῦ δυσσεβοῦς συντάγματος πατήρ, διεκήρυττεν ὅτι «Κύριλλον τοιοῦτον, καλβινόφρονα, οὐδέποτε ἐγνώρισε ἡ Ἐκκλησία». Γερ. Μαζαράκη, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀλεξάνδρεια 1932, σελ. 235.

18 Ὁ καθ. Ἀδαμάντιος Διαμαντόπουλος στὴν μελέτη του «Ἡ δῆθεν «Ὁμολογία» Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως», ἡ ὁποία δημοσιεύτηκε ὡς εἰσαγωγή στὴν μελέτη τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου «Κύριλλος ὁ Λούκαρις» ἀποδεικνύει μὲ ἀδιάσειστα ἐπιχειρήματα καὶ στοιχεῖα ὅτι ἡ ὁμολογία δὲν εἶναι ἔργο τοῦ Πατριάρχου. Βλ.

Χρυσ. Παπαδοπούλου, Αρχιεπ. Ἀθηνῶν, Κύριλλος ὁ
Λούκαρις, ἔκδοσις Β', Ἐν ἀθήναις 1939, σελ. θ'-λγ'.

